

SVENSK LÄRARETIDNING

VECKOBLAD FÖR FOLKUNDERVISNINGEN.

N:r 52 (887.)

STOCKHOLM, 29 DECEMBER 1898

17:e årg.

Prenumerationspris: $\frac{1}{4}$ år 8,50 kr., $\frac{3}{4}$ år 8 kr., $\frac{1}{2}$ år 2 kr., $\frac{1}{4}$ år 1 25 kr. (postarvode inberäknadt). Prenumerationen sker såväl i landsorten som i Stockholm å närmaste postanstalt.	Byrå: Barnhusgatan 6, en tr. upp. Kontorstid: 10-11, 4-6. Allm. tel. 60 00. Postadress: Läraretidningen, Stockholm N.	Redaktör och ansvarig utgivare: EMIL HAMMARLUND. Träffas säkrast 10-11, 5-6. Förläggare: Svensk Läraretidnings Förlagsaktiebolag. Tryckt hos Iduna Kunstl. Hofstryckeri, Stockholm	Lösnummer å 10 öre säljas å tidningens byrå samt å allm. tidningskontoret Gust. Adolfs torg 10. Utgifningstid: hvarje onsdags förmiddag.	Annonspris: 25 öre pr petitråd (= 14 stafvelser). Födelse-, förlofings- och vigselannons 1 kr., dödsannons 2,50 kr. Annonc bör vara inlämnad senast måndags afton för att inkomma i veckans nummer.
--	---	--	--	--

Ett pedagogiskt halfsekels-jubileum.

F. A. BERTHELT.

Under det år, hvars sista dagar nu äro inne, hafva den allmänna tyska lärarföreningen, de allmänna tyska läraremötena och den allmänna tyska läraretidningen firat sitt gemensamma femtioårs-jubileum.

Redan i slutet af förra århundradet började en tysk folkskollärarekår komma till stånd. Denna kår greps af den nationella samhörighetskänsla, som flammade upp under befrielsekampen mot den napoleonska militärdiktaturen, samt af den mäktiga pedagogiska väckelse, som samtidigt härmed utgick från Pestalozzi och hans lärjungar. Hånförelsen för folkets intellektuella och sedliga lyftning samt för folkskolan såsom ett hufvudmedel härför blef den unga kårens drifvande kraft.

Men där lif är, där måste ock lifsyttningar framträda. Det dröjde därför ej länge, innan Tysklands lärare funno nödvändigheten af att träda i samverkan med hvarandra genom läraremöten och lärareföreningar samt genom grundandet af en för lärarekåren afsedd press. Mindre läraremöten och skolblad hade förekommit redan

K. M. KLEINERT.

under förra seklet, på 1820-talet började Diesterweg utgifvandet af sina epokgörande »Renska blad», under de närmaste årtiondena höllos i flera delar af Tyskland »lärarefester», och i begynnelsen af 1840-talet bildade sig i åtskilliga tyska stater större lärareföreningar.

Men det var under »den heliga alliansens» dagar, man nu lefde. Regeringarna hade längesedan glömt, att det egentligen varit en väldig nationell folkförelse, som befriat dem från korsikanens ok. Alla sträfvanen för tyska nationens enhet, frihet och upplysning sågos med misshag och motarbetades. Särskildt blef detta fallet inom hufvudlandet, Preussen. Med 1840 föll ledningen af detta rike och icke minst af dess skolväsende i reaktionens händer. Det pedagogiska framstegspartiets främste man, Diesterweg, trakasserades och skildes från sin tjänst, folkskollärarekåren betraktades med misstänksamhet såsom ett den onda tidsandans alster och organ, och om man det kunnat, hade man allra helst velat utbyta densamma mot en kår af väl disciplinerade

L. CLAUSNITZER.

underofficerare. Prästerskapet beordrades att hålla ett vaksamt öga på lärarnes alla förehåfanden, ja på deras privatläsning, och bildandet af större föreningar eller beivrandet af större möten blef af ecklesiastikministern uttryckligen förbjudet. Sådant kunde nämligen — hette det — vålla de stackars fattiga folkskollärarne dryga kostnader och förvirra deras begrepp; för deras uppbyggelse lämpade sig i stället smärre sammankomster, ledda af rättsinnade prästmän i sådan anda, att lärarnes sinnen icke vändes bort ifrån det stilla och tysta arbete inom församlingens trånga krets, hvilket enamt kunde bereda dem själfva bättnad och deras förmän tillfredställelse.

Det behöfdes en afgörande brytning i tänkesätten för att spränga den förmyndarskapets tvångströja, hvari vederbörande trodde sig för allid kunna hålla Tysklands folkskollärarekår insnörd.

*

Och denna brytning kom med 1848 års folkliga och nationella rörelser, genom hvilka sträfvandena för tyska folkets frigörelse och enande första gången kommo till fullt genombrott. Folkskollärarekåren kände med ens den munkaffe borttagen, hvarmed reaktionen sökt tysta dess stämma, yttranderätten och föreningsrätten blef åter fri, och en mängd läraremöten höllas, vid hvilka lärarekårens önsknings om en grundlig reform af folkskoleväsendet funno uttryck. Nu vaknade ock känslan af hela kårens samhörighet till lif. I Preussen bildades provinsalföreningar, och till dessa utgick från hufvudstadens lärareförening, hvilken stod under Diesterwegs ledning, en inbjudning att sammansluta sig till en allmän riksförening.

De politiska oroligheterna lade hinder i vägen för utförandet af denna plan, men den fortlevde och upptogs i utvidgad form. Vid ett läraremöte i Dresden den 4 augusti 1848 framlades förslag om bildandet af en *allmän tysk lärareförening*. Förslaget blef gilladt, en provisorisk styrelse utsågs, hvars främste man var skolföreståndaren *August Berthelt* i Dresden, och ett upprop utfärdades, hvarigenom Tysklands lärare i värtaliga ordalag manades att sammansluta sig och att för detta ändamål sända ombud till ett konstituerande möte på hösten samma år. Uppropet vann ankläng. Den 28—30 september samlades i Eisenach mer än 300 lärare från olika trakter af Tyskland till det *Första allmänna tyska läraremötet*; här konstituerades den *Allmänna tyska lärareföreningen*, och till dennas organ antogs *Allmänna tyska lärareföreningens tidning*, som skulle börja utkomma i Dresden följande år under ledning af August Berthelt.

Tysklands lärarevärld var full af tillförsikt och hopp. Nu skulle dess röst bli hörd och en lyckligare framtid randas.

*

Men hoppet blef sviket. De reaktionära makterna hade visserligen höjt sig för den 1848 oemotståndligt framstormande rörelsen och låtsat sig vilja främja de kraf på folklig frihet och upplysning, som denna rörelse innebar. Men så snart den första storm-

floden gått öfver och vederbörande ånyo kände sig någorlunda trygga, gingo de tillbaka till sina gamla åskådningar, och ju bittrare deras förödmjukelser varit, ju våldsamare blef nu ock deras reaktion. Med den förstökade blindhet, som under reaktionstider är vanlig, sökte man för öfverdrifterna och missgreppen i 1848 års rörelser en förklaringsgrund icke i det faktum, att massan ännu ägde allt för ringa bildning, utan tvärtom däruti, att den skulle fått allt för *mycket* sådan. I hvad som skett fann man sålunda icke någon uppfordran att höja folkskolan och folkskollärarekåren utan tvärtom en maning att på allt sätt nedtrycka och tillbakahålla dem. Folkskolans »begränsning» och lärarekårens återförande till sin förra underordnade ställning blef tidens lösen.

Att denna kårs fria organisationssträfvanden under sådana förhållanden skulle vara vederbörande en styggelse säger sig själf. Den allmänna lärareföreningen var grundad, dess organ började den 1 januari 1849 sin verksamhet, och en inbjudning utgick till hållande af det *andra* allmänna tyska läraremötet i Nyrnberg den 26—29 september 1849. Men lärarne befunno sig nu under sådant tryck, att endast 272 hörsammade kallelsen, och af dessa var endast *en* från Preussen. Enligt fattadt beslut skulle nästa möte hållas i Kassel, men detta blef förbjudet af den reaktionära hessiska regeringen, och det *tredje* allmänna tyska läraremötet måste därför förläggas till Hannover samt uppskjutas till juli 1851. Vid denna tid hade trycket uppfirnat blifvit så starkt och modlösheten bland lärarne så utbredd, att endast 112 deltagare vågade infinna sig. Den allmänna tyska lärareföreningen var nu faktiskt *upplöst*; de allmänna tyska läraremötena upphörde att betraktas såsom *dess* möten, och föreningens organ måste från 1852 års början ändra sin titel från »Allmänna tyska lärareföreningens tidning» till »Allmänna tyska läraretidningen».

Under de följande åren, de beryktade preussiska »skolregulativernas» tid, var det de allmänna tyska läraremötena och den allmänna tyska läraretidningen, som höllo folkskolans fana högt. Detta var en svår uppgift. Mångenstädes varnades lärarne af inspektörer och seminariektorer för att läsa den »radikala» och »opraktiska» läraretidningen, och de allmänna läraremötena betraktades af myndigheterna såsom så betänkliga, att bestyrelserna hade svårt att finna något ställe att hålla dem på. I Preussen, Bäjern och Sachsen voro de förbjudna. Endast några småstater och fria riksstäder vågade mottaga dem, och antalet deltagare var jämförelsevis obetydligt. Sålunda infunno sig vid det *fjärde* allmänna tyska läraremötet 1852 i Gotha 330, vid det *femte* 1853 i Salzungen 253, vid det *sjette* 1854 i Pyrmont — 83, vid det *sjunde* 1855 i Hamburg 263, vid det *åttonde* 1856 i Gotha 230, vid det *nionde* 1857 i Frankfurt vid Main 429, vid det *tionde* 1858 i Weimar 500, vid det *elfte* 1860 i Koburg 234, vid det *tolfte* 1861 i Köthen 438 och vid det *trettonde* 1862 i Gera 813.

*

Men det kom en tid, då de maktägande för genomförandet af sina storspolitiska planer behöfde stödet af ett enadt folk. Årke-reaktionärerna aflägsnades, trycket lättades, hoppet återvände, och den lilla skaran af modiga män, som hållit kampen ut, fann sig nu vara kärntruppen i en armé. Det *fjortonde* allmänna tyska läraremötet i Mannheim 1863 räknade icke mindre än 2,873 deltagare, och till det *femtonde* 1865 i Leipzig infunno sig 2,459. Vid det *sextonde* 1867 i Hildesheim sjönk antalet deltagare visserligen till 710, men vid det *sjuttonde* 1868 i Kassel steg det till mer än 1,900, vid det *adertonde* i Berlin 1869 till mer än 4,000, vid det *nittonde* i Wien 1870 till närmare 5,000 och vid det *tjugonde* i Hamburg 1871 till 5,100.

Genom de stora händelserna 1870—71 hade sträfvandena för tyska nationens enhet äntligen blifvit förverkligade, och genom den på allmän rösträtt hvilande författning, som Bismarck sett sig nödsakad att gifva, hade samhällsmakten ytterst blifvit lagd i den stora massans hand. Det var under sådana omständigheter gifvet, att den tyska folkskollärarekårens uppfattning af sin mission och sitt ansvar måste vinna i styrka, och att tanken på en hela riket omfattande lärareorganisation icke längre kunde tillbakavisas. Våren 1871 utgick från Berlins folkskollärarekår inbjudning till ett möte för bildandet af en sådan organisation. Mötet hölls i Berlin den 28 december 1871, och därvid konstituerades den allmänna *Tyska lärareföreningen*.

Till en början såg det ut, som om denna skulle komma att dela sin föregångares öde. Dess motståndare gjorde allt för att misskreditera densamma i landslärnens ögon såsom varande skapad och ledd af stadslärare och särskildt af hufvudstadslärare. Härtill kom, att svåra stridigheter uppstodo inom Berlins lärarevärld. Trött vid slitningar och motstånd afgick föreningens förste ordförande, *A. Engelien*, från sin post, och knappa två år efter sitt stiftande befann sig föreningen i ett sådant tillstånd, att den egentligen existerade endast till namnet. Men dess ledande krafter gåfvo ej saken förlorad; den nye ordföranden, *August Petsch*, var en energisk man, och genom hans samt *Herman Gallees* och *Leopold Clausnitzers* ihärdiga arbete började föreningen snart åter vinna terräng.

Länge kom dock den tyska folkskollärarekåren att hafva liksom *två* medelpunkter: den ena i »de allmänna tyska läraremötena» och deras organ »Allmänna tyska läraretidningen», den andra i »Tyska lärareföreningen» samt dess ombudsmöten och dess organ, den i Berlin utgifna »Pedagogisk Tidning». De försök, som från lärareföreningens centralstyrelse gjordes att vinna enighet, misslyckades; de båda organisationerna blefvo stående vid sidan af hvarandra, och under en lång följd af år (1877—93) sammanträdde hvartannat år de »allmänna tyska läraremötena» och hvart annat år allmänna föreningens ombudsmöten, de s. k. »tyska läraredagarna».

Under tiden växte emellertid lärareföreningen, trots motstånd och förkättrande, allt

mer i yttre och inre kraft. För att visa dess tillväxt i omfång torde vara nog att anföra dess medlemsantal under åren 1874—1893: 4,760, 5,527, 8,064, 11,632, 11,633, 17,382, 18,476, 18,386 (1881), 17,530 (1882), 18,484, 19,542, 22,345, 26,297, 29,500, 32,175, 38,912, 44,449, 49,636, 53,023 och 55,134. Nedgåendet under 1881 och 1882 var en följd af den bekante ecklesiastikministern von Puttkamers regemente, hvilket dock icke förmådde åstadkomma någon mera afsevärd minskning. Icke heller har någon sådan kunnat vållas genom bildandet af de separatistiska *motföreningar*, hvilka blefvo af von Puttkamer och hans meningsfränder på allt sätt förordade och gynnade. Den mest betydande af dessa motföreningar är »Tyska rikets katolska lärareförbund», som räknar omkring 7,000 medlemmar. Det efter dess föredöme bildade »Tyska evangeliska skol- och lärareföreningarnas förbund» är vida mindre, ehuru det af de högkyrkliga och högkonservativa kretsarna alltid erhållit ett synnerligen kraftigt understöd.

Redan i början af detta årtionde var det för alla vänner af den tyska lärarekårens *själfständiga* organisation uppenbart, att den verkliga medelpunkten för denna organisation måste vara den allmänna lärareföreningen. På det trettionde allmänna tyska läraremötet, som hölls i Leipzig 1893, blef det ock omsider beslutadt, att de allmänna tyska läraremötena skulle, ehuru med bibehållande af sin hufvudsakliga benämning, anordnas såsom föreningsmöten och upplå i dess »läraredagar». Beslutet härom hälsades med stormande jubel; man såg däri en bekräftelse på, att tyska lärarekåren nu verkligen var en, och att alla försök till splittning därefter skulle vara förgäfvne.

Sedan dess har ock föreningens medlemsantal ytterligare stigit, så att det 1894 uppgick till 60,797, 1895 till 62,474 och 1896 till 64,996. Nu, vid femtioårs-jubiléet af det första, misslyckade försöket till dess grundande, räknar den öfver 74,000 ledamöter.

* * *

Då det för den svenska folkskollärarekåren måste vara af intresse att lära känna några de män, hvilka frimodiga och oförtröttade arbete ledt till så betydande resultat, meddelar Svensk Läraretidning i dag bilderna af *August Berthelt*, redaktör för »Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung» under åren 1847—1874, *Moritz Kleinert*, redaktör för samma tidning under åren 1874—1896, samt *Leopold Clausnitzer*, »Tyska lärareföreningens» nuvarande ordförande.

Friedrich August Berthelt

föddes den 5 december 1813 i Grossröhrsdorf i konungariket Sachsen. Fadern var folkskollärare i mycket knappa omständigheter. Vid 5 års ålder lärde sig gossen läsa blott genom att åhöra faderns bokstafverande med sina lärjungar. Tidigt sade han sig själf: Du skall blifva lärare! Han genomgick 1829—1833 seminariet i Dresden-Friedrichstadt, blef sedan folkskollärare i Dresden samt utnämndes 1842 till öfverlärare vid

en af stadens folkskolor, 1845 till medlem af examenskommissionen för folkskollärare och 1846 till föreståndare för Dresdens borgareskola. Lifligt intresserad för sitt kall och sin kår blef han en af den första allmänna tyska lärareföreningens stiftare samt redaktör af föreningens organ (*Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung*), hvilket han ledde med stor och erkänd duglighet. Han tog ock en synnerligen verksam del i de allmänna tyska läraremötena. Då 1874 en ny sachsisk folkskolestadga trädde i kraft, hvarigenom inspektionen öfverflyttades från prästerskapet till fackmännen, utnämndes Berthelt till inspektör för staden Dresden, och han afgick då från sin redaktörsbefattning. Efter sin pensionering 1883 ägnade han sina krafter åt de s. k. Pestalozzi-föreningarna, hvilka hafva till ändamål att understödja folkskollärares behöfvande ankör och barn. Han dog den 26 april 1896.

Berthelt var utrustad med ovanliga pedagogiska gåfvor samt dessutom med osläcklig vetgirighet och uthållande flit. Härigenom blef han i stånd att vid sidan af sitt arbete i läraretidningen utveckla en betydande verksamhet äfven såsom skoleboks-författare. Ensam eller i förening med vänner utgaf han en hel rad af läroböcker och läseböcker i olika ämnen: i räkning, modersmålet, naturkunnighet, geografi m. m. De lyckades tillvinna sig erkännande inom alla delar af Tyskland och erhöilo en så utomordentlig spridning, att Berthelt vid sin död efterlämnade en förmögenhet på 300,000 riksmark. Denna förmögenhet tillföll enligt hans testamente de sachsiska Pestalozzi-föreningarna och har sålunda blifvit en minnesvård, som ytterligare bidragit att inom den tyska folkskollärarekåren göra hans namn kärt och välsignadt.

Karl Moritz Kleinert

är född den 28 februari 1838 i den lilla byn Limbach nära Dresden. Han bestämde sig tidigt för lärarekallet, genomgick 1853—1857 seminariet i Annaberg och erhöil därpå, 19½ år gammal, plats såsom lärare vid Markneukirchen. År 1860 fick han anställning i Dresden. Löneförhållandena därstädes voro på den tiden synnerligen ogynnsamma, men icke desto mindre räknar Kleinert de första tio åren af sin lärareverksamhet såsom den lyckligaste tiden af sin lefnad. Ett gladt sinne, umgänge med intresserade vänner och ifriga studier hjälpte honom att sätta sig öfver de i yttre afseenden så vidriga omständigheterna. År 1874 blef han Berthelts medredaktör vid ledningen af »Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung», och då Berthelt år 1875 utnämndes till inspektör, öfvertog Kleinert hans befattning såsom redaktör. På denna post förblef han under 22 år, alltså till och med 1896, då han lämnade tidningens ledning i yngre händer. För närvarande är han föreståndare för en af borgareskolorna i Dresden.

I likhet med Berthelt har Kleinert med lif och lust ägnat sig åt föreningslifvet. Sålunda har han under en lång följd af år varit ledamot af Sachsiska lärareföreningens styrelse, af Sachsiska Pestalozzi-föreningens styrelse, af bestyrelsen för de allmänna tyska

läraremötena, ordförande i Tyska pedagogiska pressföreningen m. m. De flesta dylika förtroendeuppdrag har han under senare tid af hälsoskäl nödgats afsäga sig, men fortfarande liksom förut känner han sig af hela sitt hjärta såsom folkskollärare.

Leopold Clausnitzer

är född den 24 september 1844 i Gross Breesen i provinsen Brandenburg. Fadern och farfadern voro landslärare. Sin grundläggande bildning erhöil Clausnitzer vid en realskola, sin pedagogiska utdanning vid seminariet i Berlin. Vid sidan af seminariekursen åhörde han under 2 års tid föreläsningar vid Berlins universitet. Efter aflagd examen blef han lärare i Berlin, vid hvars folkskolor han fortfarande är anställd.

Lifligt intresserad af skolhistoriska studier har Clausnitzer uppträdt såsom forskare och författare på detta område. Sålunda utgaf han 1876 den preussiska folkskolestadgans historia (*»Geschichte des preussischen Unterrichtsgesetzes»*) (utkommen i 3:e upplagan 1893) och några år senare ett arbete om reaktionsperioderna i den preussiska folkskolans utveckling (*»Zeiten der Reaction in der preussischen Volksschule»*).

I grundandet eller, om man så vill, förnyandet af den allmänna tyska lärareföreningen har Clausnitzer tagit verksam del. Genom hans initiativ hafva vetenskapliga fortbildningskurser inom folkskollärarekåren samt en institution till rättsskydd för medlemmar af samma kår kommit till stånd. År 1876 blef han ledamot af föreningens centralstyrelse samt 1890 föreningens och centralstyrelsens ordförande. Såsom sådan har han fört ordet vid tyska läraredagen i Halle 1892 och vid allmänna tyska läraremötet i Hamburg 1896. Sedan 1877 är han redaktör för den dagligen utkommande »Preussische Lehrerzeitung».

* * *

Tyskland är ett de oförmedlade motsatsernas land. På långt afstånd kan det understundom se ut, som vore den väldiga nya riksbyggnaden endast en omätlig kasern, von Puttkamer och von Köller dess rätta herrar och brutaliteterna i Slesvig de sanna yttringarna af dess nutida nationella lif. Men om någon skulle stanna vid detta intryck på afstånd, så skulle han i sanning göra sig skyldig till den blodigaste orättvisa mot det stora tyska folket. Ser man närmare, finner man bakom nhlansen *kulturarbetaren*; bakom kasernernas Tyskland reser sig *skolornas*. Och lika obenägna som vi svenska lärare äro att böja våra hufvuden inför järn- och blodpolitikens emblemer, huru pompösa de ock må vara, lika villigt och varmt skänka vi vårt erkännande och vår sympati åt alla dem, hvilka bidragit att göra Tyskland till en ledande makt på den andliga odlingens fält, och i främsta rummet åt dem, hvilka i likhet med oss arbeta på danandet af ett framtida släkte, hvars begrepp om mänsklig storhet och lycka skall vara ett sannare och ädlare än det hittills rådande.

Fridtjof Berg.